

natlačíme gutaperču alebo flečer“ (Andrik, 1952, s. 270). Vysvetlenie podáva iná učebnica: „... najjednoduchším cementom je cement zinkoxysulfátový, nazývaný podľa svojho objaviteľa *Fletcher* prosté *fletcher*“ (Neuwirt - Příbyl, 1953, s. 10). Podobne termíny *kerrová šablóna*, *kerrový odličačok*, *kerrový val*, ale *Kerrov liaci prístroj*, *Kerrova hmota*, *Kerrova pasta* (Andrik, 1952).

Okrajovo sa v stomatologickej terminológii využívajú aj geografické názvy (angl. *plaster of Paris*, *Maryland bridge*; slov. *sadra*, *mostík Maryland*). Ich počet je však veľmi nízky a z hľadiska tvorenia termínov v stomatológii ich považujeme za irelevantné.

Porovnanie slovenských a anglických stomatologických termínov, ktoré využívajú vlastné mená lekárov a vedcov, poukazuje na preferovanie týchto termínov v angličtine. V slovenčine predstavujú vlastné mená doplňujúcu informáciu a často sa nepovažujú za súčasť termínov. Svedčí o tom fakt, že sa zväčša uvádzajú v zátvorkách a tiež skutočnosť, že nie sú zahrnuté v registri slovníka stomatologických termínov (Andrik a kol., 1992).

Literatúra

ANDRIK, P. a kol.: Prekladový stomatologický slovník. Bratislava, Osveta 1992. 328 s.

HARTY, F. J. - OGSTON, R.: Concise Illustrated Dental Dictionary. Wright Bristol 1987. 291 s.

HORECKÝ, J. - BUZÁSSYOVÁ, K. - BOŠÁK, J. a kol.: Dynamika slovných zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava, Veda 1989. 436 s.

SAGER, J. C.: A Practical Course in Terminology Processing. John Benjamins Publishing Company 1990. 254 s.

Excerpovaná literatúra

ANDRIK, P.: Zubná protetika. Martin, Osveta 1953.

ANDRIK, P.: Čerľustná ortopédia. Martin, Osveta 1970. 332 s.

ANDRIK, P. a kol.: Stomatologická protetika. Martin, Osveta 1983. 224 s.

MOLNÁR, I. - SCHIRANZ, D. - HUSZÁR, G.: Zubná protetika. Prekl. P. Andrik. Bratislava, Nakladateľstvo SAV 1952. 720 s.

NEUWIRT, P. - PŘIBYL, J.: Konevservační zubní lékařství. Praha, SZN 1963. 312 s.

Okazionalizmy v tvorbe Daniela Heviera pre deti

Ludmila Valeková

Pedagogická fakulta UPJŠ, Prešov

Týmto príspevkom nadväzujeme na štúdiu, v ktorej zo širšieho hľadiska predstavujeme fungovanie slovotvorne motivovaného slova v Hevierových autorských rozprávkach a básničkách pre deti. K skúmaniu okazionalných

pomenovaní nás primala ich častota, nápadnosť a špecifická funkčnosť v analyzovaných umeleckých textoch.

Okazionalizmy, t. j. príležitostné slová, chápeme v súlade s K. Buzássyovou (1976, 1979 a 1980) a O. Martincovou (1983) ako nové jednotky reči, resp. doteraz slovotvorne nerealizované systémové možnosti, ktoré vznikajú v jedinečnom kontexte ako produkt individuálneho rečového aktu.

Autorské okazionalizmy Daniela Heviera vznikajú v bezreprízovom literárnom texte a pre tento text. Zväčša sa nimi rozširujú doterajšie vyjadrovacie možnosti jazyka. V niektorých prípadoch pomenúvajú i nové javy, ktoré však jestvujú len vďaka vyprovokovanej čitateľovej, resp. poslucháčovej obrazotvornosti. Vo vzťahu k percipientovi plnia komunikatívnu, no najmä estetickú, ozvlášťujúcu funkciu. Vzhľadom na osobitosť detského adresáta sa fenomén estetického konkretizuje v humore, jazykovej hre a v zábave. Hravosť je teda u D. Heviera rozhodujúcim motívom tvorenia príležitostných slov a takisto ich najsilnejším účinkom. Tento umelecký zámer autora samozrejme spôsobuje vysokú mieru expresivity vytvorených lexém.

Slovotvorba sa realizuje podľa dvoch rozličných princípov: 1. regulárny princíp, t. j. tvorenie slov podľa pravidiel s vlastnosťou predpovedateľnosti; 2. analogicko-holistický princíp, teda kreatívna slovotvorba podľa jestvujúcich celkov na základe asocičných procesov, vyznačujúca sa nepredpovedateľnosťou (Fleischer, 1988, s. 11; Motsch, 1988, s. 31). V Hevierových textoch výrazne dominuje analogická okazionalná slovotvorba. Autor tým „prihráva“ detskému celostnému videniu reality, ktoré sa odráža v analogickom spôsobe vytvárania nových slov typickým pre deti. Uprednostňovanie princípu analógie pri vzniku okazionalných pomenovaní má svoje dôvody i v svojskosti umeleckého textu. Častokrát jeho uplatnenie podmieňuje snaha o eufonickosť, resp. rýmový efekt výraziva. Nezanedbateľnou je takisto skutočnosť, že analogická slovotvorba sa môže využiť ako prostriedok jazykového stvárnenia obsahu plný humoru a komiky.

V nasledujúcej časti príspevku sa pokúsime o roztriedenie a analýzu vyexcerpovaných príležitostných slov podľa dvoch základných kritérií: 1. vzťah k slovotvornej norme, 2. spôsob tvorenia. Budeme si takisto všímať príčiny navrstvovania expresívnej zložky novotvarov.

1. Individuálne autorské slová spisovateľov sa zväčša od slovotvornej normy odklňajú, resp. ju porušujú v niektorom z konštitutívnych znakov slovotvorneho typu (Buzássyová, 1979). U Daniela Heviera nachádzame i také príležitostné slová, ktoré sú doteraz nerealizovanými systémovými možnosťami jazyka a majú ambície prekračovať hranice periférie slovných zásoby. K takýmto potenciálnym slovám (c. d.) patria slová viacerých slovotvorných typov.

a) Zdrobneniny

Už v predchádzajúcej štúdiu (Valeková, 1992) sme poukázali na vysokú frekvenciu zdrobnenín súvisiacu s osobitosťami detských textov. Vznikajú, kdekoľvek si to umelecký zámer autora vyžaduje: *Chcel som si dať na obed jedno vajčko. Vyklúlo sa z neho prekvapeníčko. - Čo to bolo? Nevidiš?*